

VLOGA »IZVORNEGA« PROSTORA V NARODNOSTNEM OPREDELJEVANJU: PRIMER DEVETIH »SLOVENSКИH« IZSELJENCEV IN NJIHOVIH POTOMCEV, ŽIVEČIH V MENDOZI V ARGENTINI

Jernej Mlekuž

COBISS 1.01

UVOD

V besedilu prek devetih posameznikov treh generacij predstavim različne pojavne oblike in ravni navezanosti na »izvorni«¹ prostor in z njim povezano prostorsko identiteto.² Pri tem ne posegam preširoko preko polja fenomenološkega k vzrokom in procesom, predstavim pa širši kontekst, ki se mi zdi pomemben pri oblikovanju pojave navezanosti na »izvorni« prostor oziroma identifikacije s tem prostorom. Tako upoštevam način življenja posameznikov in njegovo historično komponento (predvsem prva generacija in deloma druga), vzgojo posameznikov, odnose med slovensko skupnostjo in posamezniki ter vlogo vseh dejavnikov, ki so se mi zdeli pomembni za razumevanje fenomena navezanosti na »izvorni« prostor in identifikacije s tem prostorom. Pri tem včasih posežem tudi po prostoru, v katerem biva skupnost; največkrat le zato, da jasneje predstavim vlogo »izvornega« prostora.

Bolj kot to, da se dokopljem do nekih »končnih« ugotovitev, se mi je zdelo pomembno, da predstavim nekoliko drugačne poglede v razumevanju človekove percepcije »izvornega« prostora in da nakažem vlogo prostora med drugimi elementi, ki sestavljajo etnično, narodno in nacionalno identiteto. Zavedam se velike mere spekulativnosti, zato razlagam ali, bolje, predstavim pojave samo do določene mere, nadaljnja razmišljanja in hipoteze pa prepuščam bralcu.

Izbrani posamezniki (v nadaljevanju besedila) niso bili izbrani naključno, temveč po daljšem opazovanju, upoštevajoč njihovo pripravljenost k sodelovanju, zgovornost, iskrenost, ki sem jo občutil v pripovedovanju, in kompleksnost odnosov do »izvornega« prostora. Odgovorov nisem vzel za »končno resnico« in sem jih večkrat preverjal s ponavljajočimi se in dodatnimi vprašanji ter z informacijami drugih informatorjev.

¹ Izraz »izvorni« prostor v nadaljevanju besedila uporabljam za označitev prostora, ki je uokvirjal življenje in skupinsko pripadnost izseljencev pred priselitvijo v novo okolje. O »izvornem« prostoru govorim tudi med pripadniki druge in tretje generacije, in sicer kot o prostoru, ki je uokvirjal življenje in skupinsko pripadnost staršev in starih strašev pred priselitvijo; vednost o njem in njegovi pomeni so se in se (hipotetično) prenašajo na mlajše rodove.

² Besedni zvezi »navezanost na določen prostor oziroma kraj« in »identifikacija z določenim prostorom«, ali če zadnjo besedno zvezo še posplošimo, »prostorska identiteta«, sta v različnih besednih inačicah del izrazito interdisciplinarnega polja, ki ga pokrivajo različne znanstvene discipline in poddiscipline (okoljska psihologija, številne poddiscipline sociologije in antropologije, kulturna in vedenjska geografija, krajinska arhitektura itd.). V tem prispevku teh pojmov posebej ne razlagam, saj upam, da sta sama po sebi dovolj povedna za razumevanje besedila.

POSAMEZNIKI SPREGOVORIJU

Tabela 1: »Osebna izkaznica« in družina (vzgoja) informatorjev

Informator Generacija	Spol – starost	Vzroki za priselitev	Poklic, izobrazba	Stan, narodnost zakon.part./ starši (3 gen.)	Znanje slov. jezika	Pog. jezik: s starši z otroki	Otroci: število učil jih sl. jezik/ posred. sl. vrednote
1 I.	M – 83	politični	upokojen, visoka	vdovec, sl.	zelo dobro	— slovenski	5 da / da – izrazito
2 I.	M – 69	ekonomski	upokojen, osnovnošol.	poročen, arg.	popačen dialekt	— kastijski	3 ne / ne
3 I.	M – 76	politični	profesor, visoka	poročen, sl.???	zelo dobro	— kastijski	3 da / da – neizrazito
4 II.	M – 50	politični	raziskovalec, visoka	poročen, arg.	dobro	slovenski kastijski	4 ne / ne – poskušal
5 II.	M – 62	ekonomski	mizar, osnovnošol.	poročen, arg.	popačen dialekt	mešano kastijski	3 ne / ne
6 II.	Ž – 41	politični	gospodinja, srednješol.	poročen, sl.	zelo dobro	slovenski slovenski	6 da / da – izrazito
7 III.	Ž – 28	politični	obrtnica, srednješol.	samski	dobro mati in oče: sl.	slovenski	5 otrok v družini da / da – izrazito
8 III.	Ž – 21	politični	študentka, srednješol.	samski mati: arg.	nič	kastijski	4 otroci v družini ne / ne – poskušal
9. III.	M – 21	politični	delavec, srednješol.	samski mati in oče: sl.	dobro	slovenski	6 otrok v družini da / da – izrazito

Tabela 2: Manifestacije slovenstva v vsakdanjem življenju

Informator	Sl. skupnost: Aktiven v društvu Obiskuje prireditve	Prijatelj: Sl./arg.	Vera: Pomen, Sl./arg. maša	Sl. običaji: Pomen Ohranjanje	Sl. čtivo: Revije/časop. Knjige	Sten. okrasje: Sl./arg. motivi
1	pred leti, zelo pogosto	večina sl.	velik, mešano	zelo velik, »pretirano«	»vse samo v sl. jeziku«	samo sl. – muzej ljubezni do sl.
2	nikoli, pred leti občasno	večina arg.	zanemarljiv arg. (poredko)	zanemarljiv nič	Rodna gruda nikoli	skorajda nič
3	pred leti, občasno	mešano	velik, večinoma arg.	neizrazit zelo poredko	veliko/redno veliko	skorajda nič
4	nikoli, izjemoma	mešano	zanemarljiv arg. (poredko)	zanemarljiv izjemoma	Rodna gruda poredko	največ sl., del jug. del arg.
5	nikoli, pred leti občasno	izjemoma, sl.	neizrazit arg. (poredko)	neopazem, nič	nikoli, nikoli	rodni kraj – nič s konotac. sl.
6	da – pev. zb., druš. žena redno	mešano – več sl.	zelo velik večinoma sl.	zelo velik »pretirano«	veliko/redno veliko	večinoma sl. in manj arg.
7	da – uči v sl. šoli pogosto	mešano – več arg.	velik večinoma arg.	velik pogosto	poredko izjemoma	največ sl. – jih sama izdeluje
8	nikoli, nikoli	samo arg.	neizrazit, samo arg.	brez pomena, nič	---	doma večinoma sl.
9	»pretirano«, redno	večina sl.	zelo velik, mešano	zelo velik »pretirano«	veliko/redno veliko	doma izključno sl.

Tabela 3: Stiki z »izvorno« domovino

Informator	Sorodstvo: Stiki, Pomen	Želja po ohranit. roda v Sl.	Pomen posesti zemlje v Sl.	Obisk Sl.: Pomen	Spremljanje dogajanja v Sl.	Sl.: Držav- ljanstvo Volitve	Pomen osamosv. Sl.	Identiteta
1	sin v Sl. 1x tedensko, izreden	močna	velik/ simboličen	1x »pretiran«	večkrat ted. časopisi, preko sina	da da	»pretiran«	samo sl.
2	brata 1x na 2 mes., velik	nenakazana	neopazen	2x velik, obisk sorod.	1x mesečno Rodna Gruša, preko pisem	ne ne	neizrazit	pogojno sl. z elementi asimilacije
3	brati 1x mesečno, velik	nenakazana	neopazen	5x, velik	večkrat mes. časopisi, preko bratov	ne ne	zelo velik	sl. z elementi asimilacije
4	tete, stric 1x mesečno, velik	nenakazana	neopazen	1x, zelo velik	večkrat mes. Rodna Gruša, sl. skupnost	da ne	velik/sprva nasprot.	sl., jug. in arg.
5	bratranec 1x letno, neizrazit	ne obstaja	neopazen	nikoli neizrazit	nezainteresiran	ne ne	nepomemben	regionalna in predvsem arg.
6	dobro pozna 1x na 2 mes., velik	močna	neopazen	2x, zelo velik	več x mes. časopisi, sl. skupnost	da da	zelo velik	sl. in arg.
7	dobro pozna 1x na 2 mes., neizrazit	ne obstaja	neopazen	2x, neizrazit	nezainteresirana	ne ne	neizraziti	arg. in manj sl.
8	slabo pozna preko očeta, neizrazit	ne obstaja	brez pomena	nikoli neizrazit	nezainteresirana	ne ne	nepomemben	samo arg.
9	dobro pozna 1x mesečno, velik	nakazana	neznana	1x, velik	več x mes. časopisi, sl. skupnost	ne ne	velik	sl. in manj arg.

1. EDINA – DOMOVINA

Prvo »presenečenje«, ki ga je bilo mogoče opaziti pri informatorju, je, da ko govori o Sloveniji, uporablja določilo »doma«. Domovina je zanj jasna in edina.

»Moljo tam pri maš za Slovenijo. Jaz ne morem molt za duhovno domovino. To je moja domovina. Duhovna domovina. To lahko moli tretja al četrta generacija.«

Teme pogovorov, ki sem jih prepuščal zgovornemu informatorju, so bile večji del povezane s Slovenijo ali pa je bila Slovenija v pogovoru vedno prisotna kot primerjava.

Navade, način življenja, mišljenje itn. zavedno in nezavedno ohranja takšne, kakršne je prinesel s seboj iz Slovenije.

»Oktobra bo petdeset let, kar sem tu, ampak sem vedno kot doma živu. Ni mam niti ene argentinske knjige.«

»Še v Cacheuti [kraj v oklici Mendoze, kjer je več let živel s družino], kjer ni bilo slovenskega fajmoštra, pa smo vedno žegnal.«

Tako podobo si je izoblikoval tudi v slovenski skupnosti.

»On gre vedno takoj plačat vse te, no, gastos... račune, včasih še preden sploh dobi to, no... obvestilo, ko jih pol Argentinec sploh nikoli ne plača. To je vse od tam [mišljeno iz Slovenije].«

Za to ima tudi razlago.

»To je v krvi, ne moreš iztrebit.«

Njegova zavezanost (edini) domovini se kaže vsepovsod: v stenskem okrasju, znački trobojnci, ki jo nosi vedno na suknjiču, v nageljnih in lipi na vrtu itn.

»Lipa, to more bit!«

»Jaz čutim, kot da bi imel košček Slovenije v moji hiši. V moji hiši jaz sploh ne morem govorit argentinsko.«

Njegova hiša je pravi muzej ljubezni do Slovenije in vsega slovenskega. V prostem času riše slovenske ornamente na krožnike, pred veliko nočjo pa izdeluje belokranjske pisanice, po katerih ga pozna vsa slovenska skupnost v mestu.

Do Slovenije je bilo v pogovorih z informatorjem večkrat začititi posebno skrb.

»Ko sem bil v Bohinju, polno rož in mal negeljnov. Mi prav gospa, da izumirajo. Pa to je strašno!«

In če bi rekli, da je zaskrbljeno spremljal tudi osamosvojitve Slovenije, bi povedali premalo. Zaskrbljenost je izrazito premlačna beseda za informatorjeva čustva ob tem dogodku.

»Sem bil nervozen, hudirja. Sem gledal na mape, kjer se tepejo. Sem bil napet kot vrag.«

Tesne stike s Slovenijo ohranja od dneva, ko jo je moral prisilno zapustiti. Čeprav se je vse njegovo sorodstvo v vihri (po)vojnih dogodkov izselilo iz domovine, je prek ženinih sester naskrivaj iz Slovenije dobival knjige, revije, obvestila itn.

»Imam vse Mohorjeve knjige, ki so izšle doma.«

Odkar eden od sinov živi v Sloveniji, so informatorjevi stiki z domovino še tesnejši. Iz Slovenije mu pošilja časopisne izrezke, knjige, kasete itn.; o dogajanju v Sloveniji je zato zelo dobro obveščen in je »stvarem doma vedno na tekočem«.

Nikoli se ni identificiral z Argentino –

»Sem za državljanstvo [argentinsko] prosu, ker sem moru. Ga juttr stran vržem, če je treba.«

– in si nikoli ni prizadeval, da bi se vživel v argentinsko okolje.

»Meni včasih rečejo, da bi se moral bolj vživet v to okolje, ampak kaj češ, saj sem se. Saj sem delu celo življenje tu, kaj še čjo.«

Do Argentine nima a priori slabega mnenja; kakor zna v deželi najti veliko slabih stvari, najde tudi kakšno pozitivno.

»Čeprav vsi šimfajo čez to Argentino, smo jo pa najbolj odnesel. Tu te ni nikoli nobeden hudič vprašal, kaj si. Jaz juttr lahko postavim tablo, da mam čevljarno, pa čevlja nisem vidu u življenju.«

Petdeset let bivanja v novi deželi informatorju ni bilo dovolj, da bi jo vsaj nekoliko sprejel »za svojo«. Nikoli ni bil član kakega argentinskega društva, ni imel tesnejših argentinskih prijateljev, na živce mu gre vsem v Argentini priljubljeni nogomet, ne zanima ga argentinska politika in volil je le zato, ker je bilo to svojčas v Argentini obvezno.

»Sej moram jiti volit, je obvezno. No, zdej ni več, ne bi šel, ampak sem šel kontra volit tem oslom. Slovenske volitve, to pa ja.«

Glede na rečeno je razumljivo, da si je po osamosvojitvi med prvimi Slovenci v Mendozi pridobil slovensko državljanstvo, na kar je zelo ponosen.

Slovenstvo, z njim povezane šege, navade, vrednote itn. je skrbno prenašal na otroke. Vsi otroci so hodili v Slovenski dom, v slovensko šolo, bili so aktivni v dejavnostih društva in danes dobro govorijo slovensko. Toda kakšno jabolko se je, po očetovem mnenju, le odkotalilo nekoliko dlje od drevesa.

»Hudiča jih ujame ta ambijent, otroke.«

A spet ne vse. Njegov sin je odšel v Slovenijo, kjer tudi že več let živi, na kar je posebej ponosen.

»Ponosen na sina? Klaro ke si [gotovo, da ja], ker mi smo šli in on je zdej doma in je istega imena, kot je moj oče. Edina škoda, ker nima nobenega sina.«

Poleg želje, da se rod ohrani v Sloveniji, si je zaželel, da bi bil v domovini tudi pokopan.

»Ena se meni je želja izpolnila, da truplo mi v domači zemlji leži. Kdo je že to napisal? Ne vem, kolk bi dal, da bi tudi jaz v domači zemlji ležal. Ampak, če bom še dve al tri leta živu, bom tud jaz očeta pa mamo odkopal, jih v eno škatlo dal in jih zakopu doma z mano vred.«

(Informatorja sem na domu obiskal sedemkrat in pogovora nisem nikoli snemal. Hkrati sem ga srečeval tudi pri slovenski maši in na nekaterih drugih prireditvah slovenske skupnosti.)

2. S TREBUHOM ZA KRUHOM

Informator je prišel v Argentino po drugi svetovni vojni, kakor pravi, »s trebuhom za kruhom« ali z drugimi besedami, iz ekonomskih razlogov.

»Sem šou pogledat, če na drugem kraju sveta je bulše življenje.«

V Mendozi se je hitro poročil z Argentinko, si našel dobro zaposlitev in se hitro privadil novi deželi.

»Meni se je zdelo dobro. Potem sem se poroču, sem živel veselo inu dobro. Potem sem imel tri sine. Potem sem se znova poroču. Sem delal 10, 12 ur, ampak sem vedno imu hlače inu poln trebuh.«

Lastna odločitev, da zapusti domovino, je informatorja nekako silila, da se je kar čim prej postavil na svoje noge in prevzemal vrednote, zaradi katerih je zapustil domovino.

»Jaz sem pršparu u treh mesecih kakor dens 400, 500 pesov. Pa sem kupu si robu, pa sem kupu si to pa unu. Tle je bla Amerika v tistih časih.«

Vendar domovine informator ni mogel kar tako pozabiti. Njegov prijatelj iz mladih let, ki je prav tako prišel v Mendozo po drugi svetovni vojni k očetu, že več let živčemu v mestu, je informatorja pogosto spravil v Slovenski dom.

»Je bla družba tam, so peli, včasih smo kakšne kugle vrgli [balinali], včasih pa tudi kakšen asado spekli.«

Slovenski dom mu je omogočil v prvi vrsti druženje s prijatelji in mu bil tudi nekakšen prostor domačnosti v tem, zanj takrat še nekoliko tujem svetu.

V dom je včasih peljal tudi svoje otroke, toda nikoli jim ni posredoval vrednot, običajev itn. s konotacijo slovenstva niti jih ni učil slovenskega jezika.

Nekoliko prenačljeno bi bilo pripisati informatorju jasno izostreno narodno zavest; v mladosti je namreč živel v drugi državi kot tisti, ki jih imenuje »domobranci«, hodil je v italijansko šolo itn.

»Ti zadnji, ko so prišli po drugi vojski, ti domobranci, ti so bli bolj vneti, kakor smo bli mi. In so bolj tudi državljani slovenski kakor mi. Mi smo bli Italijani, oče je bil Avstric [rojen pod Avstrijo], jaz sem Italijan, potle sem bil Jugoslovanc, potle pa Argentinc. Pa taku vidš, mal zgubiš tistu. A ti [domobranci?] pa malo bolj za sebe, malo bolj vdržano, so bolj skup držali.«

Poleg ne povsem jasno definirane narodne zavesti se informator od »domobrancev« razlikuje tudi po odnosu do vere.

»Jaz sem katoličen, veren lih tolku, da sem. Ma jaz ne virvem nobenmu. Samo virvam, kar vidim; ni politike, ni relihion. Včasih sem se z bratom od žene [bil duhovnik] veliko pogovarju, pa sva prišla samo do tam, kjer je sveti duh. Vende pa je samo verješ, al ne verješ. Verješ v svetega duha, al ne verješ. Jst ga nisem vidu še, ne verjem, pa tud ne rečem, da ga nej.«

»Kranjci so malo bolj po farško ustvarjeni.«

Toda niti to niti nekoliko »drugačno« slovenstvo nista bili informatorju prepreki, da ne bi zahajal v Slovenski dom, saj je bil ta zanj predvsem prostor druženja z znanci in prijatelji.

»Domobranci, zame je blo vse enu, ker jaz tko nisem nč jemu s politiko. Problema nisem jemu in ga nimam zdej!«

Danes zaide v dom zelo redko, kot pravi – le če pridejo kakšni pevci ali če je kakšna maša za poznanega. Nazadnje je bil več kot pred letom dni.

Doma ne ohranja šeg in navad iz rodne domovine in jih tudi posebej ne pogreša. *»Prej, ko je bla ta druga žena, smo naredili kakšen pirh iz jajc, sem jo jaz navadu, ampak danes kupmo pirhe, pero tiste iz čokolade. Spijemo kej, gremo k maši in gremo spat. Drug dan popoldne se najrajši nardi asado, prašiča, klobase, piščeta, kakor je tu navada [za veliko noč]. Se navadiš, človek gre v drug kraj, si najde od tam ženu in se navadi. Včasih se spomniš, ampak da bi pogrešau, tu ne.«*

Približno vsakih štirinajst dni zaide k njemu prijatelj – sin slovenskih staršev – s katerim se pogovarjata v kastiljščini; vsi njegovi stiki so danes vezani na argentinske prijatelje in znance.

Iz Slovenije mu sorodniki pošiljajo *Rodno grudo* in *Lipov list*, ki pa ju prebira s težavo, saj mu branje v slovenščini ni lahko. V Sloveniji živita še brata, s katerima si dopisuje približno enkrat na dva meseca. Informator pravi, da najbolj pogreša *»rodno zemljo inu zlahto«*.

»Z rodno zemljo mislim na našo zemljo, na Pivko. Pa tudi na Slovenijo in Jugoslavijo, ker jez sem tam živu.«

Pri informatorju ni zaznati močnejše navezanosti ali identificiranja s prostorom na nacionalni ravni. Kot pravi, je močno navezan na sorodstvo, ki živi v okolici njegovega rojstnega kraja, na *»rodno zemljo«* – kraje, ki jih je poznal iz mladosti.

Nobenega pomena zato tudi ne pripisuje posedovanju slovenskega državljanstva in potnega lista, ki bi ju dobil brez večjih težav in stroškov.

»Če hočem, ga grem ponj [državljanstvo in potni list], so mi neki poslali, ma nisem šu ponj, ne vem, kaj je pasalu. Meni je bolj važno argentinsko [državljanstvo], ker se lahko s tem tu obrnem. S slovenskim ne morem nč nardt.«

Tudi osamosvajanje Slovenije se ga ni močnejše dotaknilo v primerjavi z večino mendoških Slovencev njegove starosti.

»Me je brigalu, kako bo šlo tu in kako bo šlo tu naprej, ker smo gledali po television, ampak da bi se me kaj osebno dotaknilu, ne. Kaj naj bi mi nardili, naj bi noreli zaradi tega.«

Informator tudi včasih pomešano in nedoločeno uporablja enoti Slovenija in Jugoslavija, ko govori o *»tam«*, a ga to posebej ne vznemirja.

»Jaz rečem Jugoslavija, ker je bla Jugoslavija prej, zdej seveda ni več, je Slovenija.«

Zemlja v Sloveniji oziroma na *»rodni zemlji«*, ki jo je podedoval, za informatorja nima nobenega simbolnega pomena in jo je podaril bratom.

»Jaz ne bom šel iskat tje ne jabko ne krompir.«

(Informatorja sem na domu obiskal trikrat. Pogovor sem snemal enkrat.)

3. ARGENTINO NATURALIZADO

Informator je prišel v Argentino, da ne bi »doma« v povojni vihri zgubil glavo – ni bil namreč na strani zmagovalcev. Sam si danes odhod razlaga nekoliko drugače.

»Tisti dan, ko sem prestopil mejo, sem postal emigrant, sem točno vedel, kaj sem naredil. Domovina je bila v svojih problemih. Zakaj ji nisem pomagal in ostal tam?«

Iz izrečenega razmišlja dalje:

»Jaz sem zelo vesel, da govorimo o Sloveniji, da se pogovarjamo o Sloveniji, ampak če jaz pogledam tako profundo [globoko], ne morem aktivirat v javnem življenju [v Sloveniji]. No [ne].«

Ko je prišel v Mendoza, je kmalu vstopil v Društvo Slovencev in bil v njem aktiven, pel je v slovenskem zboru, a hkrati se je hitro vključil tudi v argentinski društvi: Rotary Club in Club Deportivo Gimnasia Idrima. Tako kot je imel od samega začetka slovenske prijatelje in znance, si je našel tudi argentinske, s katerimi se ni nič manj pogosto družil.

Leto dni po prihodu se je poročil – s »pogojno« Slovenko,³ še prej pa si je našel »dobro« službo, v kateri si je kmalu pridobil ugled z mestom »šefa oddelka«. Zgradil si je hišo in si med prvimi Slovenci kupil avto, na kar je tudi nekoliko ponosen.

»Smo imeli med prvimi Slovenci hišo v Mendoza.«

»Sva prva Slovenca, ki sva imela avto v Mendoza.«

Izkoristil je tedaj ugodne najeme kreditov, kar je takrat naredilo zelo malo Slovencev. Konec šestdesetih je kupil dvajset hektarov zemlje, na kateri je začel vzgajati trto.

»Sem kupu iz želje, da bi imel zemljo, seveda, da bi tudi zaslužu. Najslabše bi naredu, da bi prodal to. Ne bi prodal. Sem imel 4 leta točo, bi moral prodati, ker je bla sama zguba, kar sem zaslužu kot profesor, sem vložu v to. Zemlje ne moreš prodati. Tu pa zemljo kupjo, da jo prodajo, za nič drugega.«

»Veš kaj sem jaz rekel ženi od tistega dneva, ko smo naredili pogodbo [za lastništvo zemlje]? To je zdaj naša nova domovina. Človek se naveže na zemljo. Zemlja veže.«

V času nakupa zemlje je opravil tudi izpite, ki jih je agronomska univerza v Mendoza od njega zahtevala, da mu prizna diplomu iz agronomske fakultete, ki jo je med vojno končal v Italiji. Dobil je naziv inženirja agronomije in se zaposlil kot profesor na srednji agronomski šoli. Nova, »pomembnejša« funkcija v argentinski družbi je od informatorja zahtevala tudi nove premisleke o prostoru, v katerem je živel. Vsaj tako pravi.

³ Žena informatorja je rojena v Dolenjah pri Jelšanah in je več let delala v Reki. V prvem zakonu je bila poročena z Italijanom in hčerka iz prvega zakona je vse do druge mamine poroke govorila z mamo izključno italijansko. V svojem odnosu do Slovencev v Mendoza čuti kulturne razlike in se z njimi pogojno identificira.

»Moja situacija je precej odvisna od tega, ker sem profesor. Na vseh proslavah jaz recimo pojem argentinsko himno. Ti veš, ko ti neki pravi mi paesano [moj narodnjak], to mi neki pomeni. Ampak jaz, ko v šoli učim, sem čutil neko obligacijo, ko sem razlagal študentom. Sem rekel nostro pais [naša država – mišljeno Argentina], nisem rekel mi pais [moja država – mišljeno Slovenija]. Ampak nehotе se mi včasih zareče in rečem nosotros alla [mi tam].«

Čeprav je informator pošiljal svoje otroke v slovensko šolo, jih v to ni silil, se spominjajo otroci. Prav tako ni delal nobenih težav, ko so si vsi trije našli argentinskega zakonskega partnerja, in ni si belil glave s tem, da se z otroki pogovarja v kastiljščini, saj je bilo njihovo znanje slovenskega jezika veliko preskromno. Šege in navade s »slovensko« konotacijo, ki jih je v prvih letih še ohranjal – tudi zaradi tega, ker je bil tesneje povezan s slovensko skupnostjo – danes prakticira v znatno manjši meri in jih posebno ne pogreša.

»Vse te navade, ne bom rekel general [na splošno], te stvari so se zame ohranile v glavi. To vse mi vemo.«

Danes poredko zaide v Slovenski dom; k velikonočni sobotni maši, k božičnici in ob kakšni pomembnejši prireditvi.

V kulturi, v kateri živi, je znal poiskati številne pozitivne lastnosti, se nanje nekako navadil in jih vzel za svoje.

»Slovenski jezik je bolj trd. Ima več konzonantov. So gotove besede, ki jih sploh ne morejo tu ljudje izgovarjat. Jaz, ko sem poslušal pridige tega nadškofa Rodeta pa prej Rožmana... tu špansko je bolj mehko, kot pesem, bolj teče. Mi, ko poznamo obe strani, to čutimo.«

»Katoliška vera se latinskemu elementu bolj prilježe kot nam. Mi smo bolj trdi. Ti, bom tebe vprašal eno reč. Ko greš k maši, ali ni pridigo tu lepše poslušat, beseda lepše teče.«

Toda na drugi strani slovenski jezik informatorju še vedno zveni bolj »domače«.

»Če govorim z enim Argentincem ali enim Slovencem, se čisto drugače počutim. Dosti bolj domače, če govorim slovensko.«

Informator na splošno veliko bere, tako v kastiljščini kot v slovenščini. Zanima ga zgodovina »od tam« in »od tu«. Bratje iz Slovenije, s katerimi ohranja relativno pogoste stike, mu pogosto pošiljajo knjige in revije.

»Argentinska zgodovina! Vse to sem požiral o teh Mapučih, Patagonias, Peguerčes.«

Ob večkratnih obiskih Slovenije ni našel »domovine«, ki jo je poznal.

»Prejšnja Ljubljana je ena, zdej je pa druga. Ljubljana ni več za nas.«

Spremembe je opazil tudi v pokrajini.

»Sem videl črne kamne, jaz sem Savo videl, ko še ni bila regulirana. Se spomnim tistih belih, lepih kamnov.«

»Se je spremenilo, ja, pomej duš. Sem se peljal proti Krimu, se je ogromno spremenilo.«

Toda zdi se, da »je kriv« predvsem njegov način življenja, ki ga je prevzel v novi deželi, da »Ljubljana ni več za njega« in ne spremenjena podoba pokrajin in mest.

»Sem prišel v Ljubljano, to je kot pueblo fantasma [izmišljena, fantazijska vas]. Vsi so vedeli, da pridem, in samo en me je prišel obiskat. Kaj sem delal? Bil sem pri mami in bral knjige in, kako jim že vi rečete, no, reviste [revije].«

Tega se tudi informator zaveda.

»Je obupna razlika med Gorenjci in Latinci. To je čisto drugo življenje, ti povem. In vi Primorci imate veliko tega latinskega.«

»Brat me je vprašal, če bi ti kupil hišo, ali bi prišel nazaj. No [ne]. Smo se navadli na to življenje.«

Prav tako ni zaprosil za slovensko državljanstvo. V Sloveniji podedovana zemlja nima zanj nobenega simbolnega pomena in jo je prepustil bratom.

Namesto »slovenskih« motivov, fotografij, spominkov itn. na steni informatorjeve hiše visi uokvirjena diploma mendoške univerze, kar je značilno za večino »diploimiranih« Argentinec.

Na drugi strani pa kljub zelo nečustvenemu in razumskemu odnosu do »rodne domovine« občasno izkazuje svoje vrste simbolično navezanost na to.

»Želim si, da bi preživel še nekaj let, da bi bil vnuk starejši in da bi ga lahko peljal v Slovenijo.«

Toda, kot pravi, mu ne bi nič pomenilo, če bi kdo od naslednikov nadaljeval rod v Sloveniji.

V različnih kontekstih informator rad poudarja:

»Že 50 let jem meso in kruh od te zemlje!«

Vendar pri njem ni mogoče zaslediti argentinskega nacionalizma ali patriotizma.

»Ampak, da bi čutil patriotizem, kot čuti moj sin, to ne. In veš, kje se to vidi? Jaz nikoli ne čutim potrebo, da bi dal zastavo ven. Sin jo vedno s ponosom da.«

In ko govori o domovini, je »previden«.

»Jaz, ko govorim o domovini, se vzdržim. To je domovina mojega sina in mojega vnuka. Ampak moja? Tega ne morem reč.«

Vprašanje o svoji identiteti informator rešuje kot večino stvari – »razumsko«, ali kot sam pravi, »lokacijsko«.

»Jaz, ko sem bil tam, v Evropi, sem bil Slovenc, ko sem tukaj, sem pa Argentin. Boš rekel dobla nacionalidad [dvojna narodnost ali nacionalnost], ampak to je!«

In:

»Jaz nikoli ne bom mogel reči, da sem Argentin, čeprav sem se naturaliziral. Sem Argentino naturalizado.«

(Informatorja sem na domu obiskal sedemkrat. Pogovora nisem nikoli snemal.)

4. MED »INDIJANCI«

Informator je iz zakona slovenskih staršev. Pogovorni jezik s starši je bil (in je) vedno slovenski. Slovenstvo mu je bilo posredovano kot vrednota, čeprav zgolj v družinskem krogu in ne v krogu slovenske skupnosti, slovenskega doma ali društva. Poročen je z Argentinko in ima večinoma argentinske prijatelje, toda ohranja občasne stike s slovenskimi prijatelji v mestu. Nikoli ne gre v Slovenski dom ali na katero od prireditev Društva Slovencev. Svojevrstno identifikacijo si je informator izoblikoval prav s tem neobiskovanjem doma, ki izhaja iz »pokrajinske drugačnosti« in, po njegovem mnenju, (manjše) vernosti posameznika.

»Ti Kranjci, pa saj so vsi dobri ljudje, ali oni malo več molijo in nas malo postrani gledajo. Malo tako z viška. Mi Primorci smo tako, bolj odprti, bolj preprosti.«

Ko sem informatorja vprašal, zakaj nima Bleda na steni, ko pa ima toliko drugih slovenskih motivov in spominkov, mi je brez pomisleka odgovoril:

»Jaz nimam Bleda, ker nisem kot oni Kranjci!«

Njegova domovina je »dvojna«, kakor sam pravi.

»Domovina je mačeha, mi nismo doma ne tu ne tam.«

To tudi kaže na različne načine: na stenskem okrasju najdemo tako argentinske kot slovenske in jugoslovanske motive, na obleki ima za »pomembnejše priložnosti« pripeto priponko slovenske trobojnice, trakec v barvah argentinske zastave itn.

V odnosu do Argentine je bilo pri njem čutiti patriotizem, ponos in svojevrstno skrb do države.

Na drugi strani pa je v odnosu do domovine na stari celini pokazal določeno »zmedenost«. Hkrati se jasneje identificira z občino rojstva (v Sloveniji), Slovenijo in Jugoslavijo. Vse tri prostorske enote so tudi na njegovem stenskem okrasju.

Odnos do več tisoč kilometrov oddaljene domovine temelji na pomenu kraja oziroma države rojstva, kar informator pogosto poudarja.

»Kjer se človek rodi, tisto mora biti.«

Čeprav se Slovenije oziroma Jugoslavije ne spominja, saj jo je zapustil leto star, je takratna država rojstva še vedno jasno kazalo njegove identitete.

»Jaz sem bil rojen v Jugoslaviji, pod Titom, zato sem tudi Jugoslovan, zdaj, odkar je Slovenija nova država, sem pa tudi Slovec.«

Močno vez z Jugoslavijo lahko razumemo predvsem v informatorjevem pomanjkljivem stiku s slovensko skupnostjo, društvom in domom, kjer je bila Slovenija »prva in edina«, in v poudarjanju njegove drugačnosti od »Kranjcev«, ki Jugoslavije niso nikoli sprejeli za »svojo«. Tako je informator tudi osamosvojitve Slovenije oziroma razpad Jugoslavije – za slovensko skupnost »božje darilo« – sprejemal z neodobravnjem.

Druga vez z domovino na stari celini je sorodstvo, s katerim je v pogostih stikih. Identifikacijo z občino rojstva (in ne s krajem rojstva) lahko v veliki meri razumemo tudi kot identifikacijo s prostorsko enoto, od koder izhajata oba starša (sta iz različnih

delov občine) in kjer danes živi večina sorodstva (raztresenega po občini). Informator je sorodstvo poimensko in tudi v nekoliko širšem bivalnem in dejavnostnem kontekstu poznal že od mladih let prek pripovedovanja staršev. Po obisku Slovenije, ki mu je v veliki meri pomenil obisk sorodnikov, pa se je ta vez z domovino »preko luže« izrazito okrepila.

Tretja vez z domovino staršev je »kultura«, ki jo informator živi, se je zaveda in jo poudarja.

»Ta žena, ti otroci, to je čisto druga kultura. To so Indijanci. Ne znajo niti vrat od hladilnika zapret, kot je treba.«

»Kultura«, kakor jo informator imenuje, ni kakršnakoli kultura, temveč ima jasno in močno konotacijo slovenstva. Slovenska »kultura« se večinoma vrtili okoli znanja slovenskega jezika in odnosa do stvari in pojavov, ki ga zavedno povezujejo s starševsko vzgojo. Na drugi strani ne prakticira nobenih običajev z jasnejšo konotacijo slovenstva, razen pitja vina oziroma odnosa do vina, ob katerem ponavadi bolj v šali išče povezave s slovenstvom. Za veliko noč in božič tako največkrat speče asado, kakor to počne večina Argentinec. Na mizi ni nikoli potice, pirhov, prekajenega mesa, hrena ipd., česar tudi posebno ne pogreša. Prav tako ne gre k božičnici ali h kaki drugi »slovenski« maši velikega tedna v Slovenskem domu – čeprav gre občasno v cerkev. Ne kadi hiše, ne postavlja jaslic itn., ne počne ničesar takega, kar bi imelo jasen in poudarjen predznak slovenskega.

Na vrtu si je zgradil »slovensko kaščo«, kjer hrani razne »slovenske« spominke, fotografije, slike, zemljevide, knjige, vina itn. (Kaščo v šali imenuje »Veleposlaništvo Republike Slovenije v Carrodilli«.) Strešnike na kašči je oblikoval v obliki srčkov, za kar pravi, da je »tipično slovensko«. Naročen je na *Rodno grudo*, ki jo rad prebira ob spremljavi slovenske narodno-zabavne glasbe ali Iztoka Mlakarja. Za pomembnejše priložnosti (rojstni dnevi, obiski prijateljev) zaigra na harmoniko »slovenske viže« in si posadi na glavo planinski klobuk.

(Na informatorjevem domu sem živel dva meseca in pol in imel z njim veliko stikov. Pogovorov nisem snemal.)

5. SPREJEL IN OSTAL

Informator je zapustil rodno domovino star devet let.⁴ Prenaglili bi se, če bi pojem njegove domovine poistili s Slovenijo. Rodil se je pod Italijo, hodil je v italijansko šolo in Slovenije oziroma Jugoslavije, kot pravi, ni poznal.

»Mi drugi smo bolj na italijansko stran kot na slovensko. Je blo lažje it v Čedad kot na ta drugo stran, jugoslovansko.«

⁴ Čeprav je primarna socializacija osnova, podstat nadaljnje vzgoje, sem informatorja kljub devetim letom bivanja v »rodni domovini« in trem letom bivanja v Italiji vključil v drugo generacijo; saj, kot bomo videli v tem primeru, novo okolje in z njim povezana drugačna socializacija lahko marsikaj spremenita – tudi na ravni podstata, »korenin« posameznika.

Čeprav je po letu 1947 njegova rodna vas postala del Jugoslavije oziroma Slovenije, to ni bistveno spremenilo meja njegove domovine, ki je, kot je bilo mogoče razumeti iz pogovora, vezana predvsem na domačo vas in okolico ter na bližnje kraje, ki jih je poznal v otroštvu.

»Slovenije jaz ne poznam. Poznam, kar je Kobarid, Tolmin, kar je Gorica in tam na ta drugo stran, kar je dolina, ko se pravi beneške doline.«

To se kaže tudi v stenskem okrasju – na steni ima fotografiji domače vasi in fotografijo Kobarida. In nič več, kar bi bilo povezano s Slovenijo ali slovenskim. Tudi od nove slovenske države je pokazal veliko mero brezbržnosti.

»Smo vedli, da si je naredila svojo indepenzencijo [osamosvojitve] Slovenija.

Koliko časa je že tisto? Dva, tri leta? Ne, ne! Eno [leto]?«

»Za mene ni bla ena važna novica. Jaz sem tu živu, živim tu.«

Neizostreno identifikacijo s Slovenijo lahko razumemo kot vzrok, zakaj se ni približal slovenski skupnosti, pa tudi kot posledico zelo omejenega stika s slovensko skupnostjo v mestu, ki bi utegnila njegov odnos do domovine jasneje sooblikovati. Kot otrok je zelo poredko s starši zašel v Slovenski dom – nikoli k slovenski maši in le včasih na kakšno veselico ali prireditve. Tudi pozneje ni Slovenskega doma nikoli več obiskal, čeprav še danes dobiva vabila na prireditve Društva Slovencev.

Vzgoja staršev šegam, navadam, vrednotam itn. iz »izvirne« domovine ni jasneje dodajala slovenskega predznaka. Velikonočna »gubanca«, pirhi, hren »in nekaj temu podobnega tudi za božič«, kot se informator spominja večine stvari iz »izvirne« domovine, ki jih starša v novem okolju nista opustila, zanj nimajo ničesar slovenskega, čeprav ve, da jih je mogoče najti v slovenskih družinah v Mendozini in prav gotovo ne v argentinskih. Nobenih šeg, navad in izročil iz »izvirne« domovine ne ohranja in ne pogreša.

Vzgoja staršev mu ni načrtno podajala ali vsiljevala nobenih vrednot iz »izvirne« domovine. Starša ga nista karala in opozarjala, ko je na njihova, v slovenskem dialektu postavljena vprašanja odgovarjal v kastiljščini. In nista nasprotovala, ko si je za zakonsko družabnico izbral Argentinko. Tudi bral ni nikoli ničesar v slovenščini, starši ga niso spodbujali, čeprav je na dom prihajalo *Oznanilo* in je bilo doma nekaj literature v slovenskem jeziku.

»Moja mama in oče so brali [slovensko čtivo]. Jaz sem bil vedno Argetinc, se nisem zanimal za tiste reči.«

Zaveda se tudi, da je njegov slovenski narečni govor, ki ga največkrat imenuje »*po naše*«, drugačen od slovenščine, ki se govori med pripadniki slovenske skupnosti. In tudi to ga je, kot je bilo razumeti, nekoliko odvrčalo od stikov s slovensko skupnostjo.

»Boljše sem živu med Argentinci kot med Slovenci. Sem se čutu bolj za govorit. Mi je bilo bolj praktično govorit argentinsko kot slovensko.«

»Jaz nisem hodil [v slovensko skupnost, Slovenski dom], ker mi je težko govorit slovensko.«

Približno enkrat na štirinajst dni obiše »*poznanca*« »slovenske krvi«, s katerim se pogovarja po kastiljsko. Vsi drugi stiki so z Argentinci.

V Sloveniji oziroma v kraju, kjer je preživel otroštvo, ima bratranca, s katerim si piše enkrat letno.

Želja po obisku »izvorne« domovine je omejena zgolj na obisk vasi, v kateri se je rodil, preživel otroštvo, in okolice, ki jo je poznal. Želje, da bi spoznal tudi druge kraje Slovenije, ni izrazil.

»Vsak človek hoče jiti pogledat na svoj dom, kjer se je rodil. Pogledat na svoj dom. Če bi šel tja, me drugo ne bi zanimalo.«

Petdeset let življenja v drugi deželi, med drugimi ljudmi in v drugačni kulturi, ga odvrča od vsakih pomiselkov in želja po vrnitvi.

»Sedaj se čutim že bolj Argentinc kot Slovinc, saj sem petdeset let tukaj.«

6. SLOVENSTVO S SLOVENIJO

Družinska vzgoja informatorke je bila zelo tesno povezana s posredovanjem vsega, kar se skriva pod pojmom »slovenstva«, kot ga razumejo mendoški Slovenci: zelo tesnih stikov s slovensko skupnostjo in Slovenskim domom ter omejenih stikov z argentinsko družbo. Da je bila res vzgojena v eni izmed slovensko najzavednejših družin, nam govori to, da so vsi njeni bratje in sestre poročeni s slovenskimi partnerji, da je njihovo znanje slovenščine v samem vrhu druge generacije in da govorijo slovensko tudi vsi njihovi otroci.

Razen v »obvezni« slovenski šoli je bila dejavna v številnih dejavnostih Društva Slovencev; bila je voditeljica naraščajnikov, sodelovala je v dekliškem krožku, pri športnih prireditvah, vedno je z velikim veseljem in vnemo sodelovala pri pripravi mladinskih dnevoev itn.

»Poleg argentinske šole je bilo vse drugo samo [slovenski] dom.«

Tudi njene prijateljice so bile v mladosti večinoma povezane s slovensko skupnostjo oziroma Slovenskim domom. Argentinske prijateljice so bile le iz argentinske šole in edina dejavnost v prostem času informatorke, ki ni bila (neposredno) povezana s »slovenstvom«, je bila pomoč v fari.

V otroških in dekliških letih je veliko brala v slovenskem jeziku – veliko več kot v kastiljskem. Kot pravi, sprva zato, ker so jo v to silili starši, potem pa iz lastnega navdušenja.

Svojo »slovensko« vzgojo, ki jo je sprejela od staršev in slovenske skupnosti, jasno posreduje tudi svojim šestim otrokom. Vsi otroci dobro govorijo slovensko; z njimi namreč vedno govori slovensko in prav tako z možem Slovincem. V navzočnosti otrok načrtno govorita slovensko, čeprav se med seboj velikokrat pogovarjata v kastiljščini. Informatorka pravi, da je včasih »gluha«, ko ji otroci odgovorijo po kastiljsko, in jim mora večkrat ponoviti vprašanje v slovenščini, da dobi takšen tudi odgovor. Vsi šoloobvezni otroci obiskujejo slovensko šolo in se udeležujejo številnih dejavnosti slovenskega društva (pevski zbor, gledališče itn.). Otrokom podaja knjige in revije v slovenščini, in ko sta bila z možem v Sloveniji, so več kot polovico prtljage

zavzele knjige za otroke. Ena od hčerk si tudi dopisuje z v Sloveniji živečimi »prijateljicami po pošti«, kar je mami posebno všeč. Staršema je prav tako v veliko veselje in ponos, da je hčerka večkrat izrazila močno željo po obisku Slovenije.

Da bi otroci spoznali Slovenijo in se tam dobro naučili slovenskega jezika, si zelo želita oba starša. Kot pravi informatorka, bi bila vesela tudi, če bi se kakšen od otrok odločil ostati v Sloveniji, čeprav bi ga močno pogrešala.

»Bi mi bilo dolgčas, ampak veliko veselje, da veš, kje je.«

Željo po nadaljevanju roda v Sloveniji je izrazila večkrat tudi v drugih povezavah.

Velik pomen in hkrati zelo močna vez s Slovenijo je v Sloveniji živeče sorodstvo, ki šteje 20 tet in stricev ter prek 60 bratrancev ter sestričen. Čeprav jih kliče po telefonu le dvakrat ali trikrat letno, pozna večino njihovih imen in večkrat tudi njihov širši življenjski kontekst. Ob dveh obiskih Slovenije je spoznala vse, od prvega do zadnjega. Od leta 1993 so vsako leto počaščeni s kašnim obiskom iz Slovenije, in kot pravi, nikoli ne samo enim.

Pri informatorki zaznamo tudi močno navezanost na Slovenijo, ki se je oblikovala s pripovedovanjem staršev o Sloveniji, njenih krajih in zgodovini, sorodstvu, ki živi v Sloveniji, in skozi poimenovanje krajev in pokrajin Slovenije. Mama in še posebno oče sta ji namreč zelo veliko razlagala o dogajanju med drugo svetovno vojno v Sloveniji, ji opisovala domače kraje, sorodstvo itn.

»Vsi smo vse vedeli, vse ljudi, vsa imena, smo bili stalno na tekočem.«

»Ko sem prišla v Slovenijo, sem točno vedela, kje je X hrib, kje je X potok, kje je hiša mojega očeta... Starši so mi vedno vse to razlagali in sorodstvo se ni moglo načuditi, od kje jaz vse to poznam.«

»Kakšen občutek je bilo videti vsa tista imena: Dob, Hrastnik... Vse tisto, kar so nam starši pripovedovali. Nisem vedela, ali sanjam ali je vse to resnično. Bilo je, kot da bi tista lepa zgodba, ki so nam jo starši stalno pripovedovali, oživila.«

Močna vez s Slovenijo poteka tudi preko »kulture«; šege in navade, sistem vrednot, ki jih informatorka poseduje, so brez zadržkov »slovenski« in se jih zaveda kot drugačnih v prostoru, v katerem živi.

»Slovenska kultura je zelo bogata, bolj kot argentinska.«

V družini se ohranja večina navad in šeg, ki jih je bila deležna kot otrok v družini staršev. Poleg velike noči in božiča, ki ga družina praznuje z vsemi »slovenskimi« kulinaričnimi dobrotami, značilnimi za ta čas, in žeganjem hrane, s strogo predpisanim postom, s pripravo adventnega venca, s kajenjem hiše za božič, novo leto in svete tri kralje, z molitvijo pri jaslicah itn., se v družini ohranja še veliko več verskih praznikov in preko njih (ali neposredno) tudi »slovenstvo«. V družini tudi še na primer praznujejo god, ki ga je pri večini slovenskih družin druge generacije v mestu zamenjalo praznovanje rojstnega dne.

Z možem sta aktivna v fari pri družinski katekezi, kjer argentinskim zakonskim parom z navdušenjem in ponosno razlagata o »slovenskih« običajih.

Čeprav se nam večkrat zazdi, da je informatorka močno navezana predvsem na

»slovensko« »kulturo«, rodbinsko vez iz Slovenije, sorodstvo, živeče v Sloveniji, itn. in da Slovenija kot prostorska enota nima pri tem veliko, nam o (posredni) navezanosti na prostor – v informatorkinem primeru navezanosti na Slovenijo – govorijo močna čustva ob prvem in nič manjša ob drugem obisku Slovenije.

»Ko sem prvič šla za deset dni, sem tako jokala, ker sem vidla rojstno hišo moje mame, mojega očeta, te gozdove, gore, vse te lepote, o katerih so nam pripovedovali starši.«

»Prvo noč zaradi vsega navdušenja, da sem v Sloveniji, nisem nič spala.«

Čustveno in vznemirjeno je spremljala tudi osamosvojitve Slovenije. Dogodku je ne samo v širšem političnem ali nacionalnem kontekstu pripisovala velik pomen, ampak je spremembo doživljala močno tudi na osebni ravni – v osebnem odnosu do Slovenije.

»Zame je to bilo nekaj posebnega.«

Po drugi strani ne čuti nobene dodatne navezanosti na Slovenijo: z denacionalizacijskim postopkom je njena družina dobila vrnjen manjši kos zemlje, katerega lastništvo si deli z brati in sestrami. Pol hektara »slovenske zemlje« zanjo nima nikakršnega simbolnega pomena.

Veliko skrb kaže tudi do svoje rodne domovine, kakor jo imenuje.

»Argentina je imela več slabih politikov, ki so Argentino prodali. In to te zelo boli, in da so veliko zapravili od Argentine, ker jaz tudi ljubim Argentino.«

Na vprašanje o identiteti informatorka ni čakala; načela ga je na svojo pobudo.

»Doma so me kolkokrat vprašali, če sem rajši Argentinka kot Slovenka. Ampak je težko to povedat. Vem, da imam slovensko kri, da so moji starši Slovenci, toda jaz sem tu rojena, sem se tu učila v šolah.«

»Dvojno« identiteto potrjuje tudi stensko okrasje, kjer ima poleg prevladujočih slovenskih pokrajinskih motivov, Gasparijevih reprodukcij, fotografij Bleda, Brezij, Ljubljane, slovenskih gora itn., podobe Brezjanske Marije, krožnika z napisom »V dolini je tihi, ljubi moj dom, jaz nikdar njega pozabil ne bom«, miniaturnega kozolca, miniaturne brente itn. tudi »argentinski kotichek« z reprodukcijama gavča ter bakrenim reliefom treh gavčov s kitarami v rokah.

(Informatorko sem na domu obiskal štirikrat. Veliko stikov sem imel tudi z njenim možem, otroki, sestrami, brati, mamo. Vsi pogovori so bili v slovenščini.)

7. SLOVENSTVO BREZ SLOVENIJE

Informatorka je otrok slovenskih staršev. Družinska vzgoja ji je posredovala vse, kar se skriva pod pojmom »slovenstva«, kot ga razumejo mendoški Slovenci: pogoste stike s slovensko skupnostjo in pogosto obiskovanje Slovenskega doma.

»Včasih smo živeli v domu.«

Informatorka je hodila v slovensko osnovno in srednjo šolo, kar je bilo, kot pravi, samoumevno,

»Sploh nisem nikoli razmišljala, da ne bi šla,«

čeprav ji je bilo v slovenski šoli največkrat dolgčas.

Kljub dolgčasu slovenske šole, ki ga informatorka pripisuje predvsem didaktiki, je ostala tudi po »samoumevni« slovenski šoli tesno povezana s slovensko skupnostjo. Že z devetnajstimi leti je prevzela vlogo varuške v slovenskem vrtcu in kasneje učiteljice slovenskega jezika v prvem ter drugem razredu slovenske osnovne šole in v razredu neslovensko govorečih. Vsako leto se udeleži velikega dela prireditev Društva Slovencev in romanja, ki ga pripravi Slovensko dušno pastirstvo. Le k slovenski maši v Slovenski dom zelo poredko zaide, za kar je »kriva dolgočasnost« obreda.

Poleg pretežno argentinskih prijateljic ohranja stik tudi s približno petimi Slovenci v mestu. Dva poslikujeta »slovenske« ornamente, barvata pirhe ter izdelujeta druge »slovenske« okrasne predmete, ki jih tudi sama oblikuje v prostem pa tudi delovnem času. Njen oče ima namreč lesno in sodarsko delavnico, torej del družinskega podjetja predstavlja tudi hčerkinja poslikava sodčkov, vžiganje motivov v les itn.

Kot pravi, ji je všeč vse, kar je:

»tradicionalno slovensko; navade, kuhinja. Vse argentinske prijateljice sem naučila delat rogljiče.«

»Mogoče rečem, da imam slovensko kri, ampak nikoli na to ne pomislim. Zmeraj pomislim na navade, jezik, vzgojo v družini.«

Vlogi »krvi« pri pojavu navezanosti na Slovenijo ne pripisuje velikega pomena. V Sloveniji ima tudi sestrične, s katerimi si dopisuje približno enkrat na dva meseca in jih občasno kliče po telefonu, toda to jo po njenih besedah nič ne veže na rodno domovino njenih starih staršev, kakor tudi ne vedenje, da so stari starši »od tam«. Vez s »slovenstvom« je zanjo postavljena na »kulturi«, ki se je zaveda kot drugačne v argentinskem prostoru.

»Se počutim Slovenka, ker me je oče tako vzgojil, mi posređoval respekt do dela, poštenosti.«

»Kultura« je tudi dejavnik, ki informatorki najnazorneje definira pojem »slovenstvo« in Slovenijo kot prostorsko enoto.

Prvega obiska Slovenije ni doživljala prav nič čustveno ali vzneseo.

»Mi je bilo skoraj isto, kakor da bi šla v Francijo ali v kakšno drugo državo.«

Prav tako se v njenem odnosu do »slovenstva« in do Slovenije z osamosvojitvijo leta 1991 ni nič spremenilo.

»Sem bila vesela zaradi staršev, ker so neki doživeli, ampak da bi neki posebno čutila, to ne.«

Informatorka tudi ni zaprosila za slovensko državljanstvo, čeprav bi ga najverjetneje brez večjih težav dobila.

V Sloveniji je našla »hladne ljudi«, »hladne« družinske odnose, kar jo odvrča od misli ali celo želja, da bi mogoče »tam« poskusila živeti. Slovenijo je še enkrat obiskala kot udeleženka seminarja slovenskih učiteljc po svetu, in kot pravi, nima nobene želje več, da bi Slovenijo še kdaj obiskala.

Pri informatorki se nam zazdi, da svoje »slovenstvo« lahko zadostno zadovoljuje

v krogu družine in slovenske skupnosti v mestu. Povezanost z »matičnim slovenstvom« in navezanost na Slovenijo kot prostorsko enoto sta tako v njeni narodnostni identifikaciji nerazpoznavni.

Poleg slovenske glasbe (Čuki, Agropop, Andrej Šifrer, Pop Design, Helena Blagne itn.) pogosteje posluša argentinsko in ji je zelo všeč argentinski nogomet.

»Sem prej Argentinka kot Slovenka, ker kar sem sprejela, je bilo iz te zemlje tu. Lahko živim način življenja po slovensko, ohranjam slovenske navade, toda sem Argentinka.«

(Informatorko sem obiskal trikrat. Pogovora nisem nikoli snemal. Večinoma sva se pogovarjala v slovenščini.)

8. NEOSEBNI ALLA

Informatorka je iz mešanega zakona. Oče solidno govori slovensko in pogosto kaže slovensko pripadnost na različne načine, a tega ne prenaša na hčerko. Odnos mame do »slovenstva« je bolj negativen kot pozitiven in njen vpliv na hčerkino vzgojo prevladuje. Informatorka je pri osmih letih na željo očeta eno leto hodila v Slovenski dom na Slovenski jezikovni tečaj, ki pa ga je zaradi neprijetnega počutja v družbi Slovencev pustila.

»Mi ni bilo všeč, ker so bili sami Slovenci in so se družili le med seboj.«

Kasneje ni šla nikoli več v Slovenski dom in njeni stiki s slovensko skupnostjo so sedaj zanemarljivi – jih ni.

Ne govori in popolnoma nič ne razume slovensko.

Njen odnos do Slovenije je indiferenten. Kot pravi, je nič ne vleče v Slovenijo, edino

»mogoče to, da bi videla in spoznala družino po očetovi strani.«

Hkrati je močno ponosna na vse, kar je argentinskega: argentinski nogomet, večkrat poudarja pozitivne lastnosti Argentinecev, se navdušuje nad argentinsko folklorno glasbo; zaznati je bilo tudi močan patriotizem in nacionalizem, zlasti v odnosu do Čilen-
cevcv in do države Čila. Domovina je zanjo jasna in edina – Argentina.

Ko govori o domovini prednikov po očetovi strani, uporablja prislov »tam« (»alla«), ki ne najdoločneje označuje Slovenijo. Prostorsko enoto – pogojno Slovenijo – definira na osnovi kulture svojega očeta in slovenske skupnosti v Mendози. Ne zanima je Slovenija kot prostor določene – slovenske – kulture in se z njim ne čuti niti najmanj povezana, temveč zgolj kot prostor, kjer živijo njeni sorodniki in kjer so živeli njeni predniki. Zaveda se, da nosi nekaj »slovenske krvi«, a je ne poudarja in se z njo ne »identificira«, hkrati pa prek »krvi« čuti nekakšno povezanost s »tam«.

»Sem Argentinka, toda moji starši so od tam.«

(Na informatorkinem domu sem bival dva meseca in pol ter imel z njo veliko stikov in pogovorov. Vsi pogovori so bili v kastiljščini.)

9. SEME SLOVENSTVA JE OBRODILO

Družina informatorja je ena tistih, ki se najtesneje drži vrednot, običajev, navad itn., prinešenih iz Slovenije. Večina pogovorov med družinskimi člani teče v slovenskem jeziku (doma je dolgo visel listek z napisom »Govori po slovensko!«). V družini še praznujejo god, stensko okrasje je nadvse bogato, polno fotografij številnih slovenskih krajev, spominkov s »slovenskimi« motivi in »slovenskih« verskih podob, »vedno je bla slovenska maša, jaz nisem znal molit po argentinsko«. Navedeno ponazori le nekaj ozračja informatorjeve družine.

Pogosto obiskovanje Slovenskega doma, pogosti in zelo tesni stiki s slovensko skupnostjo in izrazito narodnozavedna vzgoja v družini so bili in so tiste stalnice, ki mu kot pripadniku tretje generacije dajejo močno slovensko narodno zavest.

»Kar piše na listih [na uradnih dokumentih], da sem Argentinc, jaz nisem Argentinc. In po celem življenju, ki ga imam doslej, sem čisto Slovec. Po vseh navadah, kulturi, vzgoji. Po vsem tem sem čisto Slovec.«

Poleg argentinske šole je bil večji del časa vezan na stike s slovensko skupnostjo. Z navdušenjem je hodil v slovensko šolo in v slovensko srednjo šolo, pomagal je pri graditvi doma, je predsednik Slovenske fantovske zveze, ki jo je po več letih trdnega spanja pošteno prebudil. Poje v slovenskem zboru, vedno igra ali sodeluje pri dramskih igrah slovenskega odra v Mendози. Štiri leta je učil v slovenski šoli, kar je moral, kot pravi, zaradi službe »žal« opustiti, in je nasploh z mislimi in idejami nenehno navzoč v slovenski skupnosti. Večina njegovih prijateljev je slovenskega rodu; z njimi se dobiva skoraj vsak dan, z njimi smuča, hodi na taborjenja, na romanja, z njimi praznuje rojstne dneve in druge praznike.

»Smo se začeli zbirati, ker smo hodili v dom in nismo imeli druge družbe, potem smo ratali pa prijatelji.«

Ima namreč tudi to »srečo«, da je zaposlen v podjetju svojega strica z večino prijateljev in sorodnikov slovenskega rodu.

Edina dejavnost, ki ni neposredno povezana s »slovenstvom«, je bila v misijonarski skupini, kjer je v katoliški šoli podajal znanje verouka za birmo.

Informator tudi veliko bere v slovenskem jeziku, več kot v kastiljskem,

»Argentinska literatura me ne zanima, ni mojega stila,«

prelista večino izseljenskih časopisov in *Ognjišče* iz Slovenije ter se (presentljivo) zanima za slovensko politiko.

»Slovenska politika mi je zelo zanimiva. Mi je všeč govorit o njej.«

Prav tako posluša in ljubi slovensko glasbo, zlasti polke, narodnozabavne ansamble in oktete pa tudi nekatere bolj »sodobne«, kot so Čuki, Pop design, Andrej Šifrer, Adi Smolar itd.

Vedno je »o Sloveniji« z velikim zanimanjem poslušal tudi pripovedovanja starega očeta in babice.

Navezanost na Slovenijo je pri njem izpostavljena predvsem s »kulturo« – celot-

nim sklopom vrednot, mišljenj, prepričanj, običajev in navad, ki jih zaznava kot drugačne v okolju, kjer živi, in se z njimi identificira.

»Vidim več pomena v slovenskih kot argentinskih navadah. Slovenske navade, od teh cerkvenih praznikov, so zame boljše slovenske kot argentinske. Argentinske so bolj samo za jest. Argentinci se bomo zbrali skupaj in bomo samo, samo jedli. Zame pa ni tako.«

Druga vez s Slovenijo je v Sloveniji živeče številno sorodstvo, s katerim si dopisuje enkrat mesečno. Vez je živa zaradi zavedanja o izvoru rodu oziroma vednosti o Sloveniji kot prostoru, iz katerega izvira njegov rod. Zelo dobro pozna zgodovino svojega roda v Sloveniji.

Da gre pri informatorju za izostren odnos ne le do »slovenstva«, ki ga lahko zadovoljuje zgolj v krogu družine in slovenske skupnosti, temveč tudi do »matičnega slovenstva« in prek tega do Slovenije kot prostorske enote, kaže informatorjeva (pre-senetljiva) skrb za deželo na drugi strani oceana, ki jo pogosto in na različne načine izraža.

»Me boli, če kaj slabega rečeš o Sloveniji, me zelo moti. Ne vem, kdo mi je že lansko leto rekel: 'Lej, tvoji igrajo [slovenska nogometna reprezentanca], ampak so čisto slabi.' Sem ratu hitro hud.«

»Edino mi ni bilo všeč, ker mladi ne cenijo narodnih stvari, kot so običaji, navade [ob obisku Slovenije].«

O tem govori tudi velik pomen obiska Slovenije in še poudarjena navezanost na Slovenijo po prvemu obisku.

»Sem iz Benetk nazaj pršou, jaz nisem mogu nazaj. Sem se zaljubu v družbo, v ljudi; take družbe jaz nikoli nisem imel v življenju. Hočem, moram jiti nazaj.«

»Jaz sem zaljubljen v Slovenijo, jaz ne vem, kaj delam tukaj.«

NAMESTO SKLEPA

Odnosov do »izvornega« prostora je toliko, kolikor je posameznikov, izseljencev. Še veliko večja zmeda nastane, če ta odnos postavimo v kontekst pripadnosti »izvorni« kulturi in »izvorni« etnični (narodni) identiteti.

Navezanost oziroma pripadnost »izvornemu« prostoru se gotovo povezuje s pripadnostjo »izvorni« kulturi oziroma »izvorni« etnični (narodni) identiteti, čeprav odnos ni vedno linearen. Srečamo osebe, ki dosledno ohranjajo »izvorno« etnično (narodno) identiteto; v družinskem krogu govorijo izključno slovensko, ohranjajo običaje in navade »izvorne« kulture itn., toda »izvornemu« prostoru v svojem občutenju »izvorne« etnične (narodne) identite ne dajajo velikega pomena; ne izražajo želje po obisku in po nadaljevanju roda v le-tem, ne dajejo velikega pomena posesti slovenskega državljanstva itn. Na drugi strani se zdi, da je nekaterim prostorsko obeležje ključni dejavnik v ohranjanju »izvorne« etnične identitete. Ne znajo več slovenskega

jezika, pozabili so in ne pogrešajo »izvornih« šeg, navad, hrane, glasbe, itn., toda ponosno razkazujejo slovensko državljanstvo, si močno želijo obiskati »izvorno« domovino, na stene domov obešajo fotografije, slike in zemljevide »izvorne« domovine, si celo želijo, da bi njihov rod ponovno zaživel v »izvorni« domovini itn.

Velikokrat je težko in celo nemogoče razlikovati med miljejem prostora in kulture, med občutki teritorialne vezanosti ali pripadnosti in etnično ali nacionalno samozavestjo. Razumevanje postane lažje, če prostorsko opredeljeni del človekove eksistence ali »sentimentalno orientacijo«, kakor jo imenuje Južnič (1987: 292), opredelimo na eni strani kot identifikacijsko, na drugi kot prestižno. Pri prvi gre za teritorij kot prostor bivanja in z njim povezano domačnost, druga pa je povezana z vrednotenjem posameznih delov okolja glede na pomen, ki mu ga pripisujeta družba in kultura, in s tem povsem institucionalizirana.

Gre torej za delitev, ki se zdi, da lahko pomaga razumeti bistveno razliko v odnosu do »izvornega« prostora med prvo generacijo in naslednjimi, med socializacijo v novi in v stari domovini, čeprav tudi med takoiimenovano identifikacijsko in prestižno sentimentalno orientacijo ni vedno ostrih meja.

Lenz-Romeissova je z empirično raziskavo prišla do zaključka, da se čut za domovino ne izpolni skozi »kri in zemljo«, temveč da se človek, ki do nekega kraja razvije simbolično navezanost, pri tem tako opira na druge ljudi v kraju, ki jih pozna in s katerimi goji stike. Kraj tako simbolizira družbene odnose (Kučan, 1996: 20–21). Tudi Smith (1991: 23) ugotavlja, da so za etnične identite »bolj kot prebivanje na nekem kraju ali njegova posest pomembni dodani pomeni in asociacije, ki jih kraj vzbuja.« Povezanost skupinske identitete neke družbene skupine s prostorom, v katerem biva, se oblikuje skozi družbene odnose in ne izhaja iz prostora samega. Izseljenci in njihovi potomci so v stalni razdvojenosti med odnosi, ki jih imajo z večinsko družbo, in odnosi znotraj izseljenske skupnosti in družine; s tem tudi v stalni razdvojenosti med novo in »izvorno« domovino.

Intenzivnost stikov z večinsko in z izseljensko družbo oziroma njihovo razmerje je torej ključnega pomena v odnosu do novega in »izvornega« prostora, čeprav ne smemo pozabiti, da gre pri nekaterih priseljencih in njihovih potomcih za neposredno povezavo z »izvorno« domovino, brez aktivnosti v društvih, stikov s sonarodnjaki itn.

Seveda je nemogoče zanikati vlogo prostora in njenega izkustva. Brez stikov ali obiskov »izvorna« identiteta zgubi svojo realno oprijemljivo podlago, ostane na ravni »mita« in je zato močnejše izpostavljena asimilaciji, izginjanju.

Pomembno je tudi upoštevati zavedno in nezavedno raven »izvorne« etnične (narodne) identitete (Žigon, 1998) in odnosov do »izvornega« prostora. Mejo med njimi je včasih težko, celo nemogoče začrtati. Na eni strani bi torej lahko govorili o folklorno-simbolni identiteti, ki se kaže tudi v odnosu do »izvornega« prostora v posesti državljanstva, v stenskem okrasju z motivi slovenskih krajev in pokrajin itn., in na drugi strani, na nezavedni ravni, o »bazični« oziroma »primarni« identiteti, ki se kaže v željah po nadaljevanju roda v »izvorni« domovini, v želji, biti pokopan v domovini.

Podano razlikovanje se kaže tudi v krajih, ki jih izseljenci in njihovi potomci obiščejo v »izvorni« domovini. Na eni strani gre za svete kraje (locus sacrum), z obiskovanjem katerih se podoživlja zgodovina, in na drugi strani za ljubke, priljubljene kraje (locus amoenorum), v katerih se je zaradi novih navad sveto na novo postavilo. Tako je »izvorna« narodna prostorska identiteta mešanica starih in novih simbolov, mešanica zgodovinske teže in lahкости potrošniškega bivanja (Kučan, 1996: 25).

Na kraje, krajine in krajinske prvine se vežejo stereotipi »izvornega« prostora, ki imajo podobo tradicionalne, »domačijske«, vaške Slovenije in slovenske kulture, kakršno so izseljenci zapustili, jo z idealiziranjem negovali in z vzgojo prenašali na mlajše rodove. Vsebina omenjenega stereotipa se kljub modernizaciji življenja v »izvorni« domovini vse do osamosvojitve Slovenije – pred tem so bili stiki in obiski zelo omejeni – skorajda ni spreminjala in se je vse do danes, sicer na posameznih mestih že dobro načeta, ohranila. To se kaže tudi ob obiskih domovine, ko nekateri izseljenci in tudi njihovi otroci z dobršno mero začudenosti in neodobravanja sprejemajo prostorsko danost, drugačno od tiste, ki so jo zapustli oziroma negovali v spominu dolga desetletja.

Če se vrnem na začetek in ponovim uvodno misel, da je odnosov do »izvornega« prostora toliko, kolikor je posameznikov, izseljencev, s tem najodločneje ponazorim ključni aspekt besedila, saj je vsak individualen odnos enkratni, neponovljiv zaradi spleta osebnostnih lastnosti, zgodovinskih, socialnih, kulturnih, političnih itn. okoliščin in še marsičesa neupoštevanega. Hkrati pa ne morem zanikati nekaterih splošnejših značilnosti tega odnosa, ki sem jih odkrival oziroma skušal odkrivati med štirimesečnim bivanjem med Slovenci in njihovimi potomci v Mendozi.

LITERATURA

- Južnič, S., 1987: *Antropologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Državna založba Slovenije, 341 str.
- Kučan, A., 1996: *Dejavniki nacionalne prostorske identitete v Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Inštitut za krajinsko arhitekturo.
- Smith, A. D., 1991: *National Identity*. University of Nevada Press, 226 str.
- Žigon, Z., 1998: *Otroci dveh domovin: Slovenstvo v Južni Ameriki*. Ljubljana: ZRC SAZU, 269 str.

SUMMARY

THE ROLE OF THE 'ORIGINAL' AREA IN THE DEFINITION OF NATIONALITY: THE CASE OF NINE 'SLOVENE' EMIGRANTS AND THEIR DESCENDANTS LIVING IN MENDOZA, ARGENTINA

Jernej Mlekuž

In this text the author takes nine individuals from three generations of Slovenes living in Mendoza and their descendants and uses them to present various forms and levels of attachment to an 'original' area and the related identity with place. Rather than reaching too broadly across the field of the phenomenological to causes and processes, he presents the wider context, which to him seems important in formulating the phenomenon of attachment to the 'original' area or identification with this area.

Attachment or affiliation to the 'original' area is clearly related to affiliation to an 'original' cultural or 'original' ethnic identity, although the relationship is not always linear. We meet people who consistently preserve an 'original' ethnic identity but who do not place much importance in their feelings of 'original' ethnic identity to the 'original' area.

It is usually difficult or impossible to differentiate between the milieu of place and culture, between feelings of territorial bonds or belonging and ethnic or national awareness. Understanding becomes easier if we define the spatially defined part of human existence on the one hand as to do with identification and on the other as a matter of prestige. In the first case it involves the territory as a place to live and the related feelings associated with home, while the second is related to the evaluation of individual parts of the environment with regard to the importance ascribed to that environment by society and culture, and thus entirely institutionalized.

It is therefore a division which appears to be able to help us understand the fundamental difference in the attitude to the 'original' area between the first generation and subsequent generations, between socialization in the new homeland and the old homeland, although there are not always strict borders even between an 'identification'-related and prestige-related sentimental orientation.

The connection of the group identity of a given social group with the area in which it lives is formed through social relations and does not derive from the place itself. Emigrants and their descendants are constantly torn between the relations they have with the majority society and relations within the emigrant community and the family; and thus they are constantly torn between the new homeland and the 'original' one.

The intensity of contacts with the majority society and the emigrant society, or the relationship between them, is therefore of key importance in attitudes towards the new and 'original' areas, although we should not forget that in the case of some

immigrants and their descendants this is a matter of a direct connection with the 'original' homeland, without activity in societies, contacts with co-nationals, etc.

Of course it is impossible to deny the role of area and experience of that area. Without contacts or visits the 'original' identity loses its real and tangible basis and remains at the level of 'myth', which in turn leaves it more exposed to assimilation and eventual disappearance.

It is also important to take into account the conscious and unconscious levels of 'original' ethnic identity and attitudes to the 'original' area. The border between them is sometimes difficult or even impossible to draw.

Rather than working his way to 'final' findings, the author prefers to present slightly different views in the understanding of the human perception of the 'original' area and to indicate the role of area among the other elements which make up the ethnic and national identity of emigrants. He is aware that this involves a great deal of speculation and therefore only presents the phenomena up to a certain point, while leaving further reflections and hypotheses to the reader.